Cercetări Istorice (serie nouă), XXXII, IAŞI, 2013, p. 195-210

O TIPARITURA DIN ANVERS PRIVITOARE LA EVENIMENTE DIN DOMNIA LUI GASPAR GRAȚIANI (1620)[1]

Dan FLOAREŞ[2]

Imprimată în Anvers (Antwerp), la 12 decembrie 1620, deci la mai puţin de trei luni de la tragicele evenimente din Moldova anului 1620, gazeta nu aduce prea multe noutăţi pentru istoricii de azi. Este interesantă însă pentru modul percepţiei Ţărilor Române într-un spaţiu relativ îndepărtat precum cel al Ţărilor de Jos, însă – *nota bene* – al acelei părţi rămase în sfera regatului spaniol[3]. Implicit, vorbim de o zonă preponderent catolică, iar faptul nu este lipsit de importanţă pentru aprecierea publicaţiei prezentate aici.

---

[1] Gazeta a fost descoperită la British Library, la cota PP 3444 af (160), de către domnul Mihai Răzvan Ungureanu. Fiindu-i student şi ştiind că tema tezei mele de licenţă era o monografie despre Gaspar Graţiani, domnia sa a avut amabilitatea de a face o copie pe care mi-a remis-o în ţară. Încercările mele de a o traduce, bazate doar pe cunoştinţe – şi acelea aproximative – de limbă germană, au eşuat. S-a mai adăugat şi dificultatea transliterării caracterelor gotice ale tipăriturii originale; mai mulţi germanişti m-au refuzat din acest motiv. Întâmplarea a făcut ca după mulţi ani să aflu de existenţa în România a unui specialist pasionat de neerlandeza din zorii epocii moderne – domnul Petru Haivei. După primul contact, facilitat de domnul profesor Ion Lihaciu de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, a acceptat – cu entuziasm – oferta mea, traducând într-un timp record textul. Tuturor le transmit pe această cale sincerele mele mulţumiri.

[2] Direcția Județeană pentru Cultură, Iași.

[3] După jurământul „abjurării" (1581), prin care regele Spaniei era respins ca suveran de Uniunea de la Utrecht şi după eşecul impunerii ducelui de Anjou sau a Elisabetei I în fruntea Provinciilor Unite, a urmat o contraofensivă a lui Filip al II-lea, ce a dus, printre altele, şi la recucerirea oraşului Anvers (1585), rămas de atunci în sfera habsburgică spaniolă. Tot de atunci datează şi decăderea oraşului ca şi depopularea sa masivă, campaniile lui Mauritius de Orania dintre 1588 şi 1602, care au dus la recucerirea multor oraşe pentru Provinciile Unite din nord, neatingând şi Anversul.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Am ales să încep direct cu traducerea ei şi să continui cu câteva minime comentarii. Pentru conformitate, la final, am reprodus şi textul original, în neerlandeză, scanat.

Iată textul (căruia i-am respectat paragrafele gazetarului):

„ÎNTÂMPLARE ADEVĂRATĂ
DESPRE CUM PRINŢUL GRAŢIANI

a pus Ţara Valahă şi Moldova în slujba regelui Poloniei, şi (cum) a învins mii de turci

Şi cum Tătarii au atacat în Podolia cu 80 de mii de oameni şi (cu) 20 de mii de ieniceri sau Turci, din care Cazacii au nimicit peste 30 de mii de Tătari şi Turci.

Tipărit pentru prima oară pe 12 decembrie.

În Antwerpen, de Abraham Verhoeven, la Lombarde Veste,

Întâmplare adevărată despre cum Prinţul Graţiani a pus Ţara Valahă şi Moldova în slujba regelui Poloniei, şi (cum) a învins mii de turci.

Tipărit prima oară pe 12 decembrie 1620.

Domnul Prinţ Graţiani al Valahiei şi Moldovei, duce de Paros, care, prin propriile puteri, a întreţinut mulţi înţelepţi din Ungaria, care predicau în rândul catolicilor care vieţuiesc plătind tribut turcilor, atât în Valahia şi Moldova, cât şi în Ungaria.

Şi tot numitul prinţ, Domnul Graţiani, a slujit câţiva ani ca Sol al Înaltei Porţi, şi (a fost) trimis la Maiestatea Sa Imperială , deşi acest Graţiani era creştin, născut sub stăpânirea/jurisdicţia prea-măritei şi nobilei Case de Austria, şi (care), de asemenea, a servit Solia sau Misia acesteia, la cererea Înaltei Porţi; era un iscusit tălmaci, modest şi dăruit de viaţă; aşa a făcut Înalta Poartă şi i-a dăruit Ţara Valahiei şi a Moldovei, şi l-a trimis acolo ca prinţ; şi a ascultat de turci şi a scris dare de seamă, mai mult mieros, şi nu bărbătos, şi a trăit între creştini; aşa a început Marea Poartă în ultima vreme să-l bănuiască/înfrunte or să nu se mai încreadă în prinţul Graţiani (ceea ce este o purtare obişnuită a Porţii: când cineva a slujit bine şi a cucerit ceva, atunci acela este chemat la curte şi i se face felul, iar un alt paşă este pus în locul lui) şi i-a trimis măiastră solie ca să-l cheme la Constantinopol şi atunci

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

numitului prinț să-i facă felul sau să-l ucidă, lucru pe care acest Grațiani degrabă l-a priceput. Şi ştiindu-le bine obiceiul turcilor, a căzut numitul prinț la învoială cu regele Poloniei ca să-i pună Țara în slujbă; şi ca să aibă sprijinul poporului în Valahia şi Moldova ca să se poată apăra de năvălirea turcească, care învoială a fost făcută între ei în mare taină; şi atunci regele Poloniei a trimis câteva mii de cazaci la hotare; aceştia au ajuns la Sanbourch, iar prințul Grațiani a plecat cu patru sute de bărbați pentru a întâmpina Solul/Capugiul care venea din Turcia cu mare alai. Iar întâlnindu-se şi văzându-l pe Solul turc/Capugiu, Grațiani numaidecât a descălecat, lucru pe care l-a făcut şi Solul turc/Capugiul care cu mare onoare şi vâlvă a fost primit în oraş. Iar el (...) nu şi-a scos prea iute în vileag misiunea sau solia, totul fiind făcut cu o socoteală, şi i-a zis dârz prințului Grațiani: „predă-te Înaltei Porți, stăpânul tău, la a cărui poruncă te arestez şi astfel devii prizonierul meu!” La care prințul Grațiani, înțelegând acestea numaidecât (...), îi dădu solului o lovitură straşnică în cap cu bâta, aceasta fiind, cum se spune pe aici, un toiag sau un sceptru, din care poartă turcii la ei, astfel că solul căzu mort.

Cei patru sute de bărbați pe care Grațiani îi avea cu el începură să-i nimicească pe turcii pe care i-au putut prinde, din care nu mulți au scăpat, căci ei nu veniseră să lupte, ci doar având încredere în Solia lor al cărei domn fusese trimis.

Înalta Poartă, înțelegând că încercarea lor a dat greş, a trimis numaidecât 30 de mii de turci împotriva Prințului Grațiani, din care cei mai mulți au fost nimiciți şi împrăştiați de către polaci/polonezi, iar întreaga Moldovă şi Valahie au trecut sub creştini.

Aşa că Polonezii din acele țări s-au înarmat straşnic în vara următoare, Cazacii din Polonia, venind cu mare număr de vase şi de bărci, i-au pricinuit mare stricăciune Turciei pe Mare Mayor care mai este numită Pontus Euxinus.

Răsculații din Boemia, cu Uniunea Protestantă şi cu înțeleptul Gabriel Bethlen le-au dat de veste Tătarilor şi Turcilor că (ei) vor ataca din spate în Polonia, ... Podolia, pentru că vor împiedica ajutorul care i-ar putea veni

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Împăratului, din partea Cazacilor. Şi atunci Tătarii au atacat în Podolia cu o oştire de 80 de mii, la care s-au adunat şi 20 de mii de Ieniceri trimişi de Turci, şi astfel au atacat împreună/în acelaşi timp Țara. Prințul Țării/locului a adunat, în mare grabă, 8 mii de cazaci şi i-a atacat pe Ieniceri. Şi a nimicit peste 30 de mii de Turci, la care a pierdut 4 mii din poporul lui. Şi s-a retras înspre munți, şi pe loc i-a dat de veste Regelui Poloniei care i-a trimis apoi numaidecât 25 de mii de cazaci.

Cea mai înaltă căpetenie (generalul superior) a tătarilor a făcut febră mare, din care a murit. Şi aşa, fiul lui (care) era cu el în oaste pentru a avea domnia ori pentru a primi averea Tatălui lui, s-a dus înapoi cu tătarii acasă (...) pierzând peste 30 de mii de oameni.

Vidit Cornelis De Witte Canonicus Antuerpiensis
Sfârşit"
*

Despre antecedentele lui Gaspar Grațiani – origine, tinerețe, evoluție ca diplomat în slujba Porții, ca şi despre domnia sa în Țara Moldovei (1619-1620) –, există câteva izvoare datorate în special intimilor acestui principe[4], o protoistoriografie (erudiți din secolele XVII-XVIII)[5] şi există,

[4] I. Iancovici, *Narratio de Gasparo Gratiani, Moldaviae principe*, în Hurmuzaki, Supl. II/3, p. 62-69, respectiv Giovanni Batista Malbi (Montalbani), *Vera relatione et aviso de Moldavia*, în M. Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (eds.), *Călători străini în țările române*, IV, Bucureşti, 1972, p. 434-442 şi 541-550.

[5] Ioannes Innocentius Petricius, *Historia rerum in Polonia gestarum anno 1620*, Cracoviae, 1620, *apud*, Gh. Şincai, *Hronica românilor*, III, ed. F. Fugaru, Bucureşti, 1969, p. 15; E. Wassenberg, *Gestorum Vladislai IV*, Danzig, 1643, p. 60, *apud* M. Stoy, *Das Wirken Gaspar Gracianis (Grațianis) bis zu seiner Ernennung zum Fürsten der Moldau am 4 Februar 1619*, în *Südost-Forschungen*, XLIII, 1984, p. 50, n. 6; St. Kobieryzcki, *Historia Vladislai Poloniae et Sueciae*, Danzig, 1655, p. 663, *apud Ibidem*; M. Zeiller, *Beschreibung des konigreiches Polen*, 1657, *apud* A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, III, Iaşi, 1890, p. 501, n. 7; J. Heinrich Zedler, *Grosser vollstandigeer Universal-lexicon*, *apud* R. Gassauer, *Gaspar Graziani. Ein Furst der Moldau von Habsburgs Gnaden*, în *Buletinul Bibliotecii Române. Studii şi documente româneşti*, IV, Freiburg i. Br., p. 3 etc. Desigur, tot în cadrul protoistoriografiei intră şi Miron Costin, născut la 13 ani de la evenimente, care a compilat izvoare polone dar şi amintirile unor participanți direcți (M. Costin, *Letopisețul*

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

de asemenea, o istoriografie propriu-zisă, relativ contemporană[6]. Nu este o întâmplare însă că biograful cel mai competent nu este un român, cum ne-am fi aşteptat, ci un distins învăţat austriac, profesorul Manfred Stoy; vienez, el a putut avea un acces mai facil la sursele referitoare la tratativele osmano-austriace, desfăşurate cu intermitenţe între 1615-1618.

Textul discutat aici face şi el referiri la aceste tratative. Este relatată activitatea sa de sol al Porţii şi este explicată această aparentă contradicţie – deşi creştin, servea interesele osmane – prin iscusinţa sa de tălmaci; este cunoscută interdicţia turcilor de a învăţa limbi străine ce a operat în întreg ev mediu şi zorii modernităţii, de unde şi necesitatea lor de a se servi de interpreţi creştini. Abilitatea lingvistică a lui Graţiani a fost subliniată încă de Ioan Iancovici, care l-a cunoscut personal[7].

Urmând textul gazetei, se arată cum, mulţumită de serviciile aduse, „*Înalta Poartă...i-a dăruit Ţara Valahiei şi a Moldovei*". Era cunoscut şi detaliul că Graţiani era, subînţeles pentru aceleaşi merite, şi duce de Paros – amănunt corect. Desigur, principele nu a domnit şi în Ţara Românească, unde era domn Gavril Movilă (1618-1620), dar merită remarcată asocierea pe care o fac mereu redactorii gazetei între cele două ţări. Ar fi prea facil să speculăm asupra unităţii medievale româneşti şi din zorii modernităţii; merită totuşi subliniată percepţia acesteia în Occidentul acelei vremi.

Ţărâi Moldovei de la Aaron vodă încoace, în *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 66-75).

[6] N. C. Bejenaru, *Gaspar Graţiani, domn al Moldovei (1619-1620) şi luptele turco-polone din 1620*, în *CercIst*, 1, 1925, p. 79-99; M. Stoy, *op. cit*., 1984, p. 49-125; Idem, *Gaspar Gratiani, Fürst der Moldau 1619-1620: seine marginale Rolle in der Anfängen der Dreißigjahrigen Krieges*, în *Mitteilungen des Institut fur Österreichische Gesichtforschung*, 112 Band, Heft 1-4, Wien-Munchen, 2004, p. 306-315. Acest studiu conţine şi contribuţiile subsemnatului în domeniu, de aceea nu le-am mai menţionat. Intervenţii importante, mai ales privind perioada de tinereţe, la C. Luca, *Ţările române şi Veneţia în secolul al XVII-lea. Din relaţiile politico-diplomatice, comerciale şi culturale ale Ţării Româneşti şi ale Moldovei cu Serenissima*, Bucureşti, 2007, p. 71 şi urm.

[7] I. Iancovici, *op. cit*., p. 62.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Acordul cu regele Poloniei şi, în general, opţiunea lui Graţiani pentru tabăra creştină sunt, de asemenea, probate documentar[8]. Bănuielile turcilor, amintite şi ele în text, privind orientarea principelui, datau se pare încă din vara lui 1619 şi se datorau unui incident grav: un pachet de scrisori ale lui Radu Şerban, membru al *Militiei Christiana*[9], adresate unor magnaţi poloni din aceeaşi confrerie, fuseseră interceptate de Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, şi trimise de acesta imediat la Poartă. Astfel, ambasadorul imperial la Istanbul, Ludwig von Molart, scria la Viena fratelui său că oricât s-a străduit să-l liniştească pe marele vizir (pe atunci, Damad Okuz

[8] Scrisoarea lui Graţiani către marele hatman Stanislaw Zolkiewski, la Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1983, p. 97-98.

[9] Acest ordin cavaleresc a fost una din cele mai curioase întreprinderi ale timpului, o apariţie anacronică chiar şi pentru acele timpuri, în care ideea de cruciadă apusese de mult. Şi geneza sa a fost una neobişnuită, ideea constituirii aparţinând, la începutul anului 1615, unor obscuri italieni, fraţii Petrignano Sforza, despre care ambasadorul francez de la Roma, Denis Marqemont afirma că sunt *„personnes fort ordinaires, qui n'ont pas de moyens"*. Aceştia au câştigat însă un înalt senior francez, Charles de Gonzaga, duce de Nevers. Ceea ce părea la început o întreprindere naivă – Nevers a rămas oricum în istorie ca un personaj cel puţin excentric, ca să folosim un eufemism – a căpătat amploare în momentul angajării Casei de Austria, care a realizat folosul acestei idei în sprijinul propriilor interese, fiind de remarcat aici implicarea lui Adolf von Althan, personalitate marcantă la curtea Habsburgilor. Acesta s-a întâlnit cu Nevers la Olomütz, în Moravia, decizând statutul ordinului, ultimul continuând drumul spre Cracovia, unde a câştigat pentru cauză numeroşi nobili poloni, în frunte cu Samuel Korecki. Acesta i-a relevat probabil importanţa Moldovei într-o eventuală acţiune antiotomană. În primăvara lui 1619, la Viena a avut loc ceremonia solemnă de înfiinţare a ordinului, în fruntea listei aderenţilor fiind Radu Şerban şi Nicolae Petraşcu. Graţiani însuşi era încă din toamna anului anterior un vizitator asiduu al lui Althan, unde i-a întâlnit atât pe Radu Şerban, cât şi pe Oliver Marconnet, om de încredere al lui Nevers. De aici schimbul epistolar între viitorul domn al Moldovei şi şeful ordinului. Bibliografia chestiunii cuprinde pe E. Georgescu, *Trois princes roumains et le projet de croisade du duc de Nevers*, în *Revue historique du sud-est européen*, XI, 10-12, 1934, p. 337-341; Th. Holban, *Un plan de cruciată din iniţiativă românească*, în *RI*, XXI, 1935, 4-6, p. 105-108; C. Gollner, *Prezenţa domnilor români în Militia Christiana*, în *RI*, XXIV, 1943, p. 216; Idem, *Beziehungen der rümanischen wojewoden R. Şerban, N. Petraşcu und Gaspar Gratiani zur „Milice Chretiene"*, în *Revue des ètudes sud-est europeenes*, VI, 1968, 1, p. 73. Mai recent, la C. Luca, *op. cit.*, p. 50-51.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Mehmed) acesta *„bănuieşte lucruri mari, deşi mai mult pe tăcute”*[10]. Apartenența lui Radu Şerban la tabăra antiotomană era oricum notorie, inclusiv pentru turci, aşa încât bănuielile acestora îl vizau, cred, tocmai pe Grațiani. În sprijinul acestui fapt vine şi faptul că, în august 1620, când acesta a fost mazilit, Cornelius Haga, ambasadorul Olandei (Provinciilor Unite) raporta că *„vizirul ştia **de mult*** <s.n.> *şi i-a spus şi din gură că Grațiani luase ordinul noii cavalerii creştine întemeiate împotriva acestor țări”*[11]. Ceea ce scrie gazetarul flamand - că neîncrederea Porții era *„o purtare obişnuită...când cineva a slujit bine şi a cucerit ceva, atunci acela este chemat la curte şi i se face felul, iar un alt paşă este pus în locul lui”* – nu e cu totul lipsit de temei, dar aceasta, vedem, nu i se aplică atât lui Gratiani, cât unui alt protagonist al evenimentelor – Skender paşa[12].

În orice caz, încordarea între Poartă şi Polonia era evidentă încă de la începutul anului 1620, eşecul definitiv al negocierilor fiind demonstrat de tratamentul umilitor al solului Otwinowski la Istanbul. Reluarea incursiunilor căzăceşti la Marea Neagră, amintită şi ea în textul studiat aici, l-a determinat pe sultan să-i autorizeze pe Skender paşa şi pe Djanibek Ghirai al II-lea, hanul Crimeii, să pornească împotriva acestora, la acțiune urmând să participe atât Grațiani, cât şi domnul Țării Româneşti, Gavril Movilă[13]. Convinşi apoi definitiv de infidelitatea lui Grațiani, turcii îl mazilesc şi trimit un capugiu pentru a-l aresta. Acesta *„cu mare onoare şi vâlvă a fost primit în oraş”*, dar cum arată şi ziarul flamand *„nu şi-a scos prea iute în vileag misiunea sau solia”*. Întâlnirea dintre cei doi s-ar fi încheiat cu uciderea ceauşului chiar de mâna lui Grațiani, urmată de asasinarea celorlalți membrii ai soliei. Faptele sunt expuse identic la Miron Costin[14] şi la Montalbani[15], ultimul – probabil martor ocular – infirmând însă

---

[10] Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, III, Bucureşti, 1900, p. 96.

[11] N. Iorga, *Studii şi documente*, XXIII, p. 118.

[12] Otrăvit se pare la Cetatea Albă, după biruința sa asupra polonilor (Miron Costin, *op. cit.*, p. 75).

[13] V. n. 6.

[14] M. Costin, *op. cit.*, p. 68.

[15] Şi care oferă amănunte picante privind întâlnirea; solul turc ar fi dat, din greşeală, scrisoarea prin care Skender paşa îi poruncea asasinarea lui Grațiani şi *„nu cea înşelătoare”* (Giovanni Batista Malbi/Montalbani, *op. cit.*, p. 542-543). Principele nu era,

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

uciderea solului. Faptul se verifică şi în scrisoarea lui Sigismund al III-lea către Graţiani, unde îi confirmă primirea prizonierilor trimişi de domn, recomandându-i, totodată, o strânsă colaborare cu marele hatman[16]. Eşecul încercării osmane de a-l depune pe Graţiani ar fi determinat trimiterea împotriva lui a 30 de mii de oşteni.

Din acest moment textul flamand se îndepărtează complet de realitate, relatând un aşa-zis dezastru al forţelor otomane. Acesta s-ar fi consumat în două episoade distincte, separate – subînţeles în text – de un an (după prima victorie „*polonezii din acele ţări s-au înarmat straşnic în vara următoare*"). Nu poate fi vorba însă nici de războiul turco-polon din 1621, care ar presupune că data ziarului ar fi greşită, pentru că bătălia de la Hotin s-a încheiat nedecis, fiind urmată de un armistiţiu. Este adevărat că hanul tătarilor – pe atunci Djanibek Ghirai – a participat şi la luptele de la Ţuţora şi la cele de la Hotin, dar nu a murit atunci, ci peste aproape două decenii[17]. Nu voi insista asupra luptelor turco-polone din toamna lui 1620, acestea fiind arhicunoscute în istoriografie. Un dezastru a fost într-adevăr, dar pentru poloni, care vor pomeni, mult după evenimente, acest episod soldat, în orice caz, şi cu moartea lui Graţiani.

Reţin, la final, două aspecte din text pe care le-am depăşit pentru a nu afecta expunerea cât de cât cronologică a faptelor, primul fiind implicarea (confesională?) a lui Graţiani în Ungaria (a se citi Transilvania) – „*a întreţinut mulţi înţelepţi din Ungaria, care predicau în rândul catolicilor care vieţuiesc plătind tribut turcilor*". Ştim, într-adevăr, despre unele încercări ale sale de a se apropia de oraşele săseşti, în ideea de a se încorona şi ca principe al Transilvaniei, profitând de angajarea lui Gabriel Bethlen în cunoscuta sa

într-adevăr, un om brutal, faptul provocând chiar ironiile vecinului său Bethlen, după care Graţiani „*aliat cu trup şi suflet cu Papa şi Împăratul...în timpul vieţii sale nu a purtat sau întins o sabie*!" (A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti (1527-1690)*, IX, *1614-1636*, Bucureşti, 1937, nr. 181, p. 228, cf. M. Stoy, *op. cit.*, 2004, p. 312).

[16] Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 99.

[17] Lista hanilor crimeeni, la J. v. Hammer, *Histoire de l'Empire Otoman. Depuis son origine jusqu'a nos jours*, XVII, Paris, 1841, p. 97.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

campanie soldată cu asediul Vienei[18]. Despre asemenea intenții ale lui Grațiani ne vorbesc mai multe surse[19].

A doua chestiune privește înțelegerea dintre Bethlen și hanul crimeean, prezentată în text, spre final. Știm de la Miron Costin că scrisorile respective au fost interceptate chiar de Grațiani și trimise tocmai celui vizat de acea alianță, în speță regelui Poloniei. Mustrat firesc de acesta, Bethlen va izbucni nervos: „*muri-va Gașpar pentru acele cărți*!". Cronicarul mai adaugă că acesta „*îndată, de toate îmbletele lui Gașpar vodă au dat știre la împărăție*"[20].

În concluzie, ceea ce uimește la textul flamand este tocmai această uimitoare îmbinare între știri extrem de bine documentate, unele chiar secrete și cele fantasmagorice, ce vin imediat după capturarea (uciderea?) capugiului turc și, implicit, declanșarea conflictului cu turcii fără cale de întoarcere. Totul, ca și cum ar fi avut ca izvor un intim al principelui, care însă a dispărut (dezertat?) în momentul în care lucrurile au început să se complice. Aș fi tentat să-l bănuiesc pe Montalbani; profilul sursei i se potrivește: om de casă al lui Grațiani dar și spion bolognez, mercenar al Veneției, aventurier întru totul, tipic pentru veacul al XVII-lea[21]. Mai mult,

---

[18] Despre expediție și rolul ei în ansamblul Războiului de Treizeci de Ani, recent la M. Stoy, *op. cit.*, 2004, p. 309 și urm.

[19] N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. CXL-CXLI. Aici și comentariul marelui istoric despre felul în care Grațiani le vorbea sașilor „*cu meșteșug de faptul că și el e supus turcilor, ca și Bethlen, că au fost odinioară jurăminte ale domnilor Moldovei cu nobilii și satele ardelene și că ar voi să le reînoiască și, în sfârșit, că în lipsa principelui – ce se afla în nord – el ar fi dispus să vie ca să ajute o țară vecină, cum i s-a poruncit de turci*". De notat sunt și afirmațiile nepotului lui Grațiani, Petru Hrincici, aflat la Viena, în ianuarie 1620, după care unchiul său „*a primit asupră-și sarcina de a intra în Ardeal cu tovarășul său, domnul muntean și va fi ales poate de sași*" (*Ibidem*, p. CXL; cf. M. Stoy, *op. cit*., 2004, p. 310 și urm.).

[20] M. Costin, *op. cit.*, p. 67; cf. M. Stoy, *op. cit*., 2004, p. 312, care îl citează pe Piasecki: „*certe iste* <Grațiani> *morietur propter has litteras*", sursă evidentă a cronicarului moldovean.

[21] Amănuntele biografice la N. Iorga, *Manuscripte din bibliotecile străine relative la istoria românilor*, în *AARMSI*, s. II, t. XXI, 1898-1899, p. 27-53 și la editorii vol. IV din *Călători străini*, p. 434-437; mai recent, la C. Luca, *op. cit.*, p. 99, n. 344.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

el vrea să dea impresia că a participat la luptele de la Ţuţora, dar amănuntele relatate de el sunt cu totul fanteziste. În plus, prima parte a relatării sale are un titlu identic cu tipăritura flamandă – *Vera relatione*...Toate acestea sunt însă simple ipoteze.

AN ANTWERP PRINT REGARDING SOME EVENTS FROM GASPAR GRAŢIANI'S REIGN (1620)[*]

(Abstract)

It is about a narration published in an Antwerp gazette on the 12th of December 1620, that is less than three months since the tragic events that took place in the Moldavia of the year 1620. It is not highly important for the nowadays historians, but it is interesting for the perception manner of the Romanian Countries in a relatively distant space such as that of the Low Countries, of that part remaining in the sphere of the Spanish kingdom. The area is preponderantly Catholic which is rather important for the appreciation of the concerned publication. The text was identified at the British Library by Mihai-Răzvan Ungureanu, and the translation from Dutch into Romanian was done by Petru Haivei (Bucharest). The text is accompanied by our own historical comments, meant to establish the documentary value of the narration. What strikes us about the Flemish text is the amazing combination of extremely well documented news, some of them even secret, and the phantasmagoric ones, coming right after the capturing (killing?) of the Turkish Kapucu and, implicitly, the starting of the unstoppable conflict with the Turks. Hypothetically, we can indicate Montalbani as the initial source of information, who was Gratiani's confident as well as a Bolognese spy, a Venetian mercenary, a true adventurous character, typical for the 17th century.

[*] Rezumat tradus de Simona Postolache.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Waerachtich verhael

Hoe dat de Prince Gratiaẽ

over ghelevert heeft het Lant de Walachy/ende Moldavia/aen den Coninck van Polen/ende veel duysent Turcken heeft verslaghen.

Noch hoe dat de Tarteren in Podolien sijn ghevallen met 80.duysent mannen, ende 20.duysent Ianitserẽ oft Turcken, waer van de Cosagghen hebben over de 30 duysent Tarteren en Turcken doot geslagen.

Nu eerst ghedruckt den 12. December.



T'Hantwerpen/By Abraham Verhoeven/op de Lombaerde Veste/inde gulde Sonne.
Met Gratie ende Privilegie. G v.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

3



VVaerachtich Verhael hoe dat den Prince Gratiaen ouer gheleuert heeft het Lant de VValachy, ende Moldauia, aen den Coninc van Polen, ende veel duysent Turckẽ heeft verslaghen.

Eerst ghedruckt den 12. December, 1620.

DEn Heere Prince Gratiaen in der Walachy ende Moldauw/Hertoch vã Narie/dis door zijne middelen onderhiel veel Gheestelijcke persoonen in Hongarijen/de welcke preeckten onder de Catholijcken/de welcke leven onder den Turck op Tribuyt/soo wel in der Walachy/Moldauia/als ouer Hongheren/etc.

Ende alsoo den voorschreven Prince Sr. Gratiaẽ heeft ghedient eenighe Jaeren voor Ambassadeur

O o ij van

4

van den grooten Turck/ende ghesonden aen de Key-
serlijcke Majesteyt/hoe wel desen Gratiaē een Chri-
sten was/ ghebooren onder de Jurisdictie van het
Hooch-loffelijck ende Edele Huys van Oostenrijck/
ende alsoo hy zijne Ambassade oft Charge wel heeft
bedient naer de begheerte van den grooten Turck/
ende een man was wel ter talen/Modeste ende ghe-
schickt van leven/soo heeft den grooten Turck hem
ghemaeckt ende ghesconcke het Lant de Walachy
ende Moldauwe/ende daer Prince over ghemaeckt/
ende alsoo den Turck verstaen hadde ende Rapport
wert ghedaen/hy soetelijck ende niet tyrannelijc en
leefde met de Christenen/soo heeft den grootē Turc
int leste hem beginnen te deffieren/oft niet te betrou-
wen op den Prince Gratiaen(wāt het een ordinaris
maniere is van den Turck/als yemant wel gedient
heeft/ende yet gheconquesteert heeft doet hy de selve
ontbieden ende om hals brenghen/ende eenen ande-
ren Bassa in de plaetse stellen)ende heeft hem geson-
den een Heerlijcke Ambassade/om te comen na Con
stantinopelen / ende dan den voorschreven Prince
Gratiaen doen om hals brengghen oft vermoorden/
d'welck desen Gratiaen wel in den neus hadde/ende
de maniere wel kenden van den Turck/soo heeft dē
voorschreven Prince Gratiaen accoort ghemaeckt/
met den Coninck van Polen hem het Lant over te
leveren/

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

5

leveren/ende om secours van volck te hebben in der Walachyn ende Moldavia/om te moghen wederstaẽ den inval der Turcken/welck accoort ghemaeckt is onder henlieden heel secretelijck/waer over den Coninck van Polen eenighe duysent Cosagghen na de Frontieren heeft ghesonden/de welcke quamen nae Sanbourch/waer over den Prince Gratiaen is vertrocken/ende heeft met hem ghenomen vier hondert mannen/om den Ambassadeur willecom te heeten/die van den Turck quam/met een groote Suitte/eñ teghen ghetrocken zijnde/heeft ontmoet den Turckschen Ambassadeur/ende Gratiaen is terstont vant peert ghetreden/d'welck oock dede den Turckschen Ambassadeur/de welcke met grooter eeren eñ Magnificentie in de stadt werde in ghehaelt/ende en hadde hy zijne Commissie oft Chargie niedt soo haest veropenbaert alles soude moghen comen hebbẽ tot effecte/ende seyde stracr teghen den Prince Gratiaen gheeft v ghevanghen van weghen den grootẽ Turc uwen Heere/waer op ick v hier arrestere / ende ghy mijn ghevanghen zijt/waer over Gratiaen dit verstaende ende niet langhe en beyde/gaf aen dẽ Turckschen Ambassadeur eenen gheweldighen slach in't Hooft met zijn Mache/dat is alsoomen hier seydt eenen Staff oft Cepter/de welcke de Turcken draghen/alsoo dat den Ambassadeur doot ter aerdẽ viel/

de

6

de 400. mannen die den Gratiaen by hem hadde/ begosten de Turcken doot te smijten/ dese crijgen costen/ waer van haer niet vele en schappeerden / want zy niet en quamen om te vechten dan alleenlijck betrouwende op haerlieder Commissie daer harẽ Heere toe ghesonden was.

Den grooten Turck dit verstaende dat zijne Entreprise ghefaelgeert was/ heeft terstont 30. duysendt Turcken ghesonden teghen den Prince Gratiaen / de welcke meest verslaghen zijn ghewordẽ door de Polacken/ ende verstropt/ ende het heele Landt van Moldauien ende Walachien is onder de Christenen ghekomen.

Soo dat de Polacken in die Contreyen tegen den Turck teghen den toekomenden Somer geweldich armeren/ waer over de Cosagghen van Polen met hare Schepen ende Barcquen in grooten Nombre gheweldighe schade doen aen den Turck op de Zee Mare Mayor/ anders genoemt Pontus Euxinus.

De Rebellen van Bohemen met de Gheconfedereerde Landen/ ende den Bethlehem Gabor sulckx verstaen hebbende/ hebben ontboden aen de Tarterẽ ende den Turck/ datse souden van achter in Polen vallen/ lancx Podolien/ om datse souden beletten het secours dat aen den Keyser soude moghen komen vã de Cosagghen/ waer over de Tarteren in Podolien

zijn

7

zijn ghevallen met 80. duysent sterck/ waer toe den Turck heeft ghedaen 20. duysent Janitseren / ende zijn soo ghelijcker hant int Landt ghevallen / den Prince vant Lant heefdt in alder haest by een ghebracht 8. duysent Cosagghen ende isser op gevallen/ ende heefter over de 30. duysent Turcken doot gheslaghen/ waer van hy 4. duysent van zijn volck heeft verloren/ ende is gheretireert int gheberchte/ hy hevet terstont aen den Coninck van Polen ontboden / die hem in alder Diligentie 25. duysent Cosagghen heeft ghesonden.

Den Oversten Generael van de tarteren heeft een heete cortse ghekreghen/ waer van hy ghestorven is/ ende soo zijnen Soon by hem was in't Legher om het Gouvernement te hebben oft aenveerden de Possessie van zijnen Vader/ is wederom met de tarteren te rugghe ghetrocken te lande wt/ hebbende over de 30. duysent mannen verloren.

Vidit C.D.W.A.

FINIS.